

АРХИВИТЕ – ЧУВАРИ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
(со посебен осврт врз архивираниот материјал во Институтот за
фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, поврзан со албанските
фолклор и етнологија во РСМ)

Илза Рустеми

Независен истражувач, Скопје

Датум на прием: 26.12.2024

Апстракт: Во ова истражување ќе се фокусираме врз теренската работа на надворешните соработници и вработените во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје, кои ги собирале и ги истражувале албанските фолклор и етнологија во РСМ. Во однос на прашањето поврзано со архивите како чувари на културното наследство, се потенцира значењето на теренската работа од една страна и од друга – собраниот материјал, како сведоштво за трансформацијата на фолклорот од минатото до денес. Во фокусот на интересирањето е и прашањето од кои населени места потекнува материјалот што се чува во архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, како и неговата содржина.

Во трудот се прави обид да се истакне значењето што го има теренскиот материјал, како што се: песните, обичаите, обредите и приказните во однос на фолклористичките и на етнолошките истражувања. Во рамките на ова истражување се нагласува дека Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје придонел видно кон собирањето на еден дел на албанските фолклорни и етнолошки творби. Еден дел од овие творби, кои се приложени во архивата на гореспоменатиот институт, се објавени од страна на надворешните соработници, додека еден дел сè уште не е објавен. Сепак, овој архивиран материјал може да послужи во иднина како солидна основа за: фолклорни, етнолошки, јазични и други истражувања.

Клучни зборови: албански фолклор, теренска работа, песни, обичаи, ритуали

Архив

Фолклорот опфаќа широко подрачје, кое во себе вклучува усни традиции, како: бајки, митови, легенди, поговорки, песни, шеги и сл., но и обичаи, форми и ритуали на прослави, како што се: календарските празници, свадби, народни танци и обреди. Секоја од овие традиции што се појавува одделно или комбинирани, се смета за фолклорен „артефакт“ или традиционален културен израз. Народните творби, како и обичаите се пренесуваат по устен пат од една на друга генерација. Фолклорот како составен дел на човечкиот живот ги поминува сите фази заедно со човекот, којшто практикува бројни ритуали кои го придружуваат до крајот на неговиот живот. Затоа е значајно да се

изучува и да се чува за генерациите кои доаѓаат, а тоа особено се однесува на теренскиот материјал.

За да се зачува еден фолклорен материјал, кој ќе ни послужи во годините што доаѓаат, треба да го архивираме тој материјал во вид на списи за трајно или за долгорочно зачувување на културната и на историската вредност. Архивските материјали се специфични и единствени, а архивите се разликуваат од библиотеките и од нивната организација, па така може да се каже:

Архивите се состојат од записи кои се избрани за трајно или долгорочно чување врз основа на нивната трајна културна, историска или доказна вредност. Архивските записи се обично необјавени и скоро секогаш уникатни, за разлика од книгите или списанијата, од кои може да постојат многу идентични копии. Ова значи дека архивите се сосема различни од библиотеките во однос на нивните функции и организација, иако архивските збирки често може да се најдат во зградите на библиотеките.¹

Историјата на архивите е многу стара. Првите „архиви“ се стари илјадници години и се во вид на глинени плочи. Како такви ги среќаваме и во Античка Грција и Антички Рим.² Историјата на архивите продолжува преку: архивите од средниот век, архивите на црквите и кралствата кои се зачувани до ден-денес. Овие архиви претставуваат основа за денешните модерни архиви:

Првите творци на архивската наука на Запад се прирачниците на Јакоб фон Раминген од 1571 година. Модерната архивска мисла има одредени корени уште од Француската револуција. Францускиот национален архив, кој ја чува можеби најголемата архивска збирка во светот (со записи датира од 625 н.е.), е создаден во 1790 година за време на револуцијата од различни владини, верски и приватни архиви заплени од револуционерите.³

Можеме да разликуваме неколку видови архиви, но пет типови се идентификуваат како главни, во согласност со најновиот попис на архивите во Соединетите Држави. Тоа се: академските архиви, кои содржат материјали како што се административните записи на

¹ Види повеќе на следниот линк: <https://en.wikipedia.org/wiki/Archive> [Пристапено на 25.12.2024].

² „Археолозите откриле архиви стари стотици, а понекогаш и илјадници години, глинени плочи кои датираат од третиот и вториот милениум пр.н.е. на места како што се Ебла, Мари, Амарна, Хатусас, Угарит и Пилос. Овие откриција беа од суштинско значење за учење за античките азбуки, јазици, литература и политика. Архивите биле добро развиени од античките Кинези, античките Грци и старите Римјани (кои ги нарекувале Табуларија)“ (<https://en.wikipedia.org/wiki/Archive>) [Пристапено на 25.12.2024].

³ Види повеќе на следниот линк: <https://en.wikipedia.org/wiki/Archive> [Пристапено на 25.12.2024].

институцијата; архивите сместени во профитни институции – обично се оние во сопственост на приватниот бизнис; владините архиви, кои ги вклучуваат оние документи што ги чуваат локалните и државните власти, како и оние што ги чува националната (или федералната) влада; истакната црковна архива е Апостолскиот архив на Ватикан. Записите во овие архиви вклучуваат: ракописи, папски записи, локални црковни записи, фотографии, усни истории, аудиовизуелни материјали и архитектонски цртежи. Непрофитните архиви ги вклучуваат оние во историските друштва, непрофитните бизниси, како што се: болниците и складиштата во фондациите.

За да ја стекнат довербата на корисниците, архивите треба да поседуваат услови преку кои се гарантира квалитетот, кој е од големо значење во одредувањето на нивната општествена вредност. Квалитетите на архивата треба да бидат следниве:

1. автентичност – записот е оригинален, т.е. е создаден во моментот и од лицето или субјектот што е наведен во документот;
2. веродостојност – веродостојност на документ, што ја одразува точноста со која архивата ја претставува својата тема; сепак, дури и кај сосема веродостојни документи, информациите можат да бидат филтрираат од тој што ги пишува;
3. интегритет – квалитетот на комплетноста, идејата дека целосната содржина е присутна за да се обезбеди кохерентна слика;
4. достапност – достапност до архивата, како во однос на состојбата, така и во однос на локацијата на складирање (природни катастрофи, конфликтите и корумпирани податоци можат да ги направат архивите бескорисни, додека државните/институционалните политики исто така може да ја попречат практичната употребливост на архивите за граѓаните.⁴

Податоците што ги содржат архивите служат како доказ за активностите на поединци или на организации во одреден временски период, кои, исто така влијаат врз нашата интерпретација на архивскиот извор:

Од големо значење е секогаш да се запамети дека архивата не треба да се смета за објективна вистина. Податоците служат како доказ за активностите на поединци или организации во одреден временски период. Како резултат на тоа, тие претставуваат перспектива која е под влијание на светогледот и искуствата на субјектот кој ги произведува. Како корисници на архивите, не само што мораме да бидеме свесни за овој контекст при толкувањето на податоците, туку и како нашиот

⁴ Види повеќе на следниот линк: <https://is.gd/6ewTy1> [Пристапено на 13.12.2024].

светоглед и искуство, пак, ќе ја обојат нашата интерпретација на архивскиот извор.⁵

Архивските материјали се чуваат само ако се смета дека имаат долгорочна историска вредност, како и ред други квалификации, кои се посочени подолу:

1. Архивите се чуваат само ако се смета дека имаат долгорочна историска вредност. Може да се покаже како предизвик процената на она, но колекциите мораат да минат низ оваа процедура затоа што е невозможно да се сочува секој поединечен документ што некогаш се изработил;
2. Архивите не се креирани свесно како историски записи. Вредноста на архивите делумно произлегува од нивната современа природа и увидот што тие можат да го дадат во одредени историски моменти.
3. Архивите имаат различни форми. Тие доаѓаат во различни аналогни и дигитални формати. Примерите вклучуваат, но не се ограничени на: пишани документи, онлајн податоци, фотографии, филмови и аудиоснимки.⁶

Архивите се насекаде околу нас. Тие се толку чести и разновидни што често не успеваме да ги забележиме. Тие можат да потекнуваат од многу извори, вклучувајќи: владини институции, судови, социјални медиуми, бизниси, синдикати, организации, заедници, универзитети, училишта итн.⁷

Теренската работа

Теренската работа е од суштинско значење за фолклористиката. Голем број фолклористи, етнологзи, антрополози и др. подробно пишувале за процесот на теренската работа. Теренската работа е процес во кој се собираат податоци и се спроведува процес на истражување на средината каде што се случуваат културни практики. Всушност, теренската работа вклучува сеопфатни набљудувања, учество и интеракција со заедниците за да се соберат знаења за нивните: обичаи, песни, верувања и визуелни изрази. За теренската работа и за нејзината важност во фолклорот, ни посочуваат и ни објаснуваат истражувачите Симс и Стивенс:

Фолклористите навлегоа во „ова поле“ за да ги проучуваат песните, расказите, артефактите, однесувањата и верувањата на културните групи за кои пишувале. Поголемиот дел од истражувањата за

⁵ Види повеќе на следниот линк: <https://is.gd/6ewTy1> [Пристапено на 12.12.2024].

⁶ Види повеќе на следниот линк: <https://is.gd/6ewTy1> [Пристапено на 12.12.2024].

⁷ Види повеќе на следниот линк: <https://is.gd/6ewTy1> [Пристапено на 12.12.2024].

современиот фолклор се одвива во локалните заедници. „Полето“ е таму каде што се појавува фолклорот: тоа може да биде училницата, собата со шкафиња, па дури и вашата семејна кујна. Кога фолклористот ќе реши да оди на терен, постојат две нивоа на теренската работа за кои треба да размисли. Тука се практичните елементи на истражувањето: кој, што, каде, кога и како? А постојат и пофилософски аспекти на истражувањето: каков однос треба да има истражувачот со информаторите? Како фолклористот треба да се справи со информаторите и со податоци кои ги собира од нив? Каде и кога ќе ги сподели интерпретациите од информаторите и другите? Теренската работа е комплициран процес бидејќи вклучува практични и етички ставови

(Симс и Стивенс 2010: 206).

Во теренската работа можеме да разликуваме практични и етички ставови, кои имаат една многу важна улога и исто така се поврзуваат многу меѓу себе. Во практичните детали за теренската работа можеме да разликуваме неколку ставови. Овие ставови се објаснети исто така од истражувачите Симс и Стивенс, кои ги поделуваат на неколку точки, и за секоја од нив има и објаснувања, односно практични детали за теренската работа, како што се: наоѓање на идеи, начини за идентификување на фолклорот, начини за истражување на фолклорот, подготвително истражување, развивање и поставување на квалитативни прашања, теренски белешки и др⁸.

Етиката на работа на терен има неколку главни елементи, кои секогаш треба да ги има како основа еден фолклорист при започнување на неговата активност на терен. Тука треба да се издвојат следниве главни елементи: доверливост (да се биде сигурен и да се држи до зборот); интегритет (одржување на моралот и на честоста); професионализам (почитување на стандардите на однесување). Во однос на етиката при теренската работа, истражувачите Симс и Стивенс велат дека:

Етиката е важен елемент во спроведувањето на теренската работа и поради интимната природа на нивната теренска работа, фолклористите може да се најдат во ситуации кои ќе претставуваат предизвик за стандардните етички размислувања. Во некои случаи, фолклористите може да развијат долгорочни односи со своите информатори кои ќе ги комплицираат етичките прашања во основата на таквата работа. Иако веројатно нема да се соочите со сериозни етички прашања во вашите првични истражувачки проекти, сепак е неопходно да се земат предвид и да се разберат етичките импликации на теренската работа и да се разгледа видот на целосен ангажман со културата што може да го понуди фолклорот

⁸ Подробно за ова прашање: Симс, М. и М. Стивенс. 2010. *Жив Фолклор*. Прев. од англ. јаз. Александар Донеvски. Скопје: Академски печат.

(Симс и Стивенс 2010: 227).

Теренот, според Лозица (Lozica 2008: 201) може да се издвои како нешто што е надвор од самата наука или може да се смета за фаза во научната работа, односно можеме да го сфатиме како извор на податоци за научна обработка или како цел, поле на рецепција и на примена на резултатите. Секоја од дадените можности во заднината ја вклучуваат и својата спротивност. Освен веќе спомнатите прашања, кои се однесуваат на практичната страна за теренските истражувања, пред истражувачот се отвораат и низа етички прашања. Во секој случај можеме да се согласиме со мислењето дека теренските истражувања не можат да се споредат со читањето на описите на одредени појави бидејќи полето на работа на фолклористот е таму каде што се појавува фолклорот. Но, исто така може да се каже дека теренското истражување дава личен печат во научната работа. Сопственото присуство, базирано на лични согледувања, ја донесува и оригиналноста на секоја народна творба, на истражувачот му овозможува да добие сопствена претстава за состојбата на проблемот на истражување што ќе може двојно да ја потврди или да ја демантира. Во таа смисла професорката Величковска вака ја означува функцијата на теренското истражување:

Целта на теренските истражувања е да се овозможи фолклорните творби, по бележењето, да можат да се набљудуваат и како текст и како дел од фолклорниот процес. Освен тоа, задача на фолклористичката практика не е само „изработка на подготвителни трудови“ за дополнителни теориски и метатеориски воопштувања, затоа што издвоениот фолклорен текст не е само сведоштво за фолклорниот процес, туку да се добие и фиксирано дело со естетска, уметничка функција

(Величковска 2019: 24).

Треба да се спомене дека и начинот на теренската работа еволуира од минатото до денешното време. Интересирањето за фолклорот со употребата на современи теренски техники (фотографија, филм, видео-) покажува дека фолклорот живее и понатаму и дека се менува во согласност со промените во општеството. Во текот на XX век традиционалното сфаќање на пишаните документи и другите материјални остатоци на човековата дејност, како единствени валидни извори за сфаќање и за реконструкција на општеството и на културата, е проширено на други извори, како што се ликовен материјал и фотографијата, а подоцна и на другите погореспоменати современи медиуми, кои стануваат еден од основните извори за етнографски и за антрополошки истражувања, односно разбирање на современата народна култура на глобално и на локално ниво.

Надворешни соработници и истражувачи – вработени во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје, кои го собирале албанските фолклор и етнологија во РСМ

Првите чекори на албанските фолклористика и етнологија во РС Македонија, се поврзани со дејноста на: собирање, архивирање и класифицирање на фолклорниот и на етнолошкиот материјал. Токму во оваа функција и Институтот за фолклор во Скопје, развил широка мрежа на надворешни соработници, особено во времето на таканаречениот социјалистички период. Овие надворешни соработници биле мотивирани и од материјална гледна точка со цел да собираат фолклорен и етнолошки материјал на терен и да го доставуваат во Архивата на Институтот. На ваков начин видно е збогатена Архивата на овој Институт. Еден мал дел од целокупниот материјал доставен при оваа архива се однесува и на албанските фолклор и етнологија во РС Македонија. Овој материјал е собран од страна на соработниците: Ибраим Кроси, Феим Исаи, Сами Шерифи, Абдилазис Ислами, Екрем Далипи и др., кои, во временскиот период од 1970 до 1975 година, снимиле на терен и, во Архивата на Институтот доставиле околу 36 магнетофонски ленти, коишто содржат: народни песни, приказни и обичаи. Овие материјали биле собрани претежно по селата на Скопски Дервен и по селата со албанско население од ресенскиот крај, односно од краиштата од каде што биле и соработниците, односно собирачите на фолклорниот и на етнолошкиот материјал. Архивата на Институтот, особено со албански фолклор и етнологија е збогатена во извесна мера и од страна на вработените истражувачи, задолжени за албанските фолклор и етнологија во овој Институт, најпрвин од д-р Леонтина Гега, а подоцна и од д-р Изаим Муртезани. Се подразбира дека овој материјал бил недоволен и симболичен, но се дополнувал со други објавени зборници со фолклорен и со етнолошки материјал, кои се објавени од страна на други собирачи и истражувачи на албанските фолклор и етнологија во РСМ.

Во продолжение следуваат некои податоци, кои се однесуваат на собирачите коишто биле надворешни соработници, како и на вработените во овој Институт од редовите на албанската популација, кои придонеле кон збогатување на архивата на гореспомнатиот Институт, со албанските фолклор и етнологија во РСМ.

Ибрахим Кроси

Ибрахим Кроси⁹ роден е на 10.1.1942 година во скопското село Рашче. Основно училиште завршил во родното село, додека средно

⁹ Види повеќе на следниот линк: <https://www.duffla.org/ibrahim-krosi/> [Пристапено на 10.9.2024].

училиште завршил во Скопје во 1962 г. Средното педагошко училиште го завршил во Скопје во 1968 година на групата Албански јазик и книжевност, по што бил вработен во родното село. Докторирал на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје, на тема *Албански и македонски балади* и се здобил со звањето доктор по филолошки науки. Од 1970 година е надворешен соработник на Институтот „Марко Цепенков“ – Скопје.

Истражувачот Кроси во архивата на Институтот „Марко Цепенков“ – Скопје доставил неколку магнетофонски ленти со снимен албански фолклор и етнологија во РСМ. Овој материјал е дешифриран и се состои од песни и приказни. Во составот на песните се инкорпорирани многу видови или жанрови на лириката, почнувајќи од песните, кои се: приспивни, сунетски, љубовни, свадбарски, тажачки и др. Истовремено во нив се среќава и детски фолклор, како и песни поврзани со календарските народни празници, како што се: Летник, Ѓурѓовден итн. Истовремено има и неколку песни со епска содржина.

Исто така, собраниот материјал се состои и од многу приказни, кои се: волшебни, реалистични и хумористични. Во рамките на народната проза се собрани и фабули, како и анегдоти. Еден дел од собраниот материјал се состои и од народни изреки, гатанки и др. Материјалот што го собрал истражувачот Кроси е снимен претежно од селата кои гравитираат во скопското подрачје или поконкретно во Скопски Дервен. Селата од овој крај, каде што е собран фолклорниот и етнолошкиот материјал се: Рашче, Бојане, Глумово, Сарај, Семениште, Копаница, Ласкарци и др. Освен во овие села, Кроси снимил материјал со фолклорна и со етнолошка содржина и по селата што гравитираат од административна гледна точка кон тетовскиот крај. Селата од овој крај се: Чифлик, Копачиндол, Желино, Одри и др.

Феим Исаи

Феим Исаи исто така е значаен собирач на албанскиот фолклор и етнологија во РСМ. За жал не можевме да најдеме биграфски податоци за него, особено на интернет. Но, она што е важно е дека снимениот материјал го доставил во архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје.

Собирачот Исаи снимил фолклорен и етнолошки материјал со разновидна содржина. Тој има собрано многу песни со: патриотска, печалбарска, љубовна, свадбена тематика и др. Истовремено тој собрал и многу детски песни, како и многу приказни од секаков вид. Тој се издвојува и со снимање на материјали кои се поврзани со етнологијата. Во оваа насока се издвојуваат обичаите од животниот циклус, како што се: раѓањето, свадбата и умирачката. Импресивни се податоците кои се поврзани со сите обичаи и ритуали, коишто се составен дел на традиционалната свадба.

Во содржината на етнолошкиот материјал има и обичаи, кои се практикувале при различните празници од народниот календар. Особено се впечатливи паганските обичаи со кои луѓето се обидуваа да издејствуваат да врне дожд, како неопходност за растење на земјоделските производи. Истовремено, Феим Исаи изнесува и многу податоци од етнокореолошки вид, поврзани особено со женските ора.

Тој во архивата на Институтот оставил и многу белешки или описи, поврзани со селата од ресенскиот крај, како што се: Крани, Асамати, Грнчари, Долна Бела Црква, Горна Бела Црква и за самиот град Ресен. Исто така, овој собирач има снимено материјал и од скопските села, како што се: Сарај, Кондово, Глумово и др. Значајно е да се спомне дека тој собрал и многу приказни од селото Кишава, кое се наоѓа во областа Пелагонија, односно во општина Битола.

Екрем Далипи

За собирачот и истражувачот Екрем Далипи не можевме да најдеме биографски податоци поврзани со неговото родно место, за стекнатото образование, како и за други важни фактори од неговиот живот. Екрем Далипи во својство на надворешен соработник во архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје доставил две магнетофонски ленти со снимен фолклорен и етнолошки материјал. Од содржината на овој материјал може да се забележи дека има впечатливи делови, кои се поврзани со народни легенди во однос на селото Арват во ресенскиот крај. Овие легенди го објаснуваат потеклото на селото.

Освен народни легенди, во содржината на снимениот материјал се среќаваат и лирски песни, како што се љубовните песни, свадбените песни и тажаленките. Има и други видови песни, како што се: патриотските, јуначките, печалбарските и др. Исто така, овој истражувач има архивирано и кажувања поврзани со различни народни ора, кои се придружени не само со инструменти, туку и со песни.

Фолклорниот и етнолошкиот материјал е собран во селата од ресенскиот крај, како што се: Арват, Асамати, Крани, Бела Црква и др.

Абдулазис Ислами

Абдулазис Ислами¹⁰ е роден на 29 јули во 1930 година во тетовското село Гајре. Потекнува од печалбарско семејство. Уште од средно училиште почнал да се занимава со уметничко творештво за деца и возрасни, но првата поезија ја објавил во 1954 година. Основното училиште го завршил во родниот крај, додека гимназијата или средното образование во Тетово. Потоа завршил Албански јазик и книжевност во рамките на Педагошката академија во Скопје. Работел

¹⁰ Види повеќе на следниот линк: https://sq.wikipedia.org/wiki/Abdylazis_Islami [Пристапено на 11.9.2024].

како наставник по албански јазик и книжевност во Тетово, потоа и како новинар во Радио Скопје, од каде што заминува во пензија. По пензионирањето, живеел и работел во Тетово.

Абдулазис Ислами пишува: поезии, раскази, романи, драми. Исто така е познат и како книжевен критичар, но и како есеист. Тој бил познат и како преведувач на книжевни дела од бугарски и од хрватски јазик. Неговите дела се преведени на: англиски, германски, италијански, шведски, хрватски, словенечки, романски, унгарски, бугарски, виетнамски, турски, арапски, руски и други јазици. Починал на 16 август во 2005 година во Тетово.

Абдулазис Ислами, меѓу другото, се занимавал и со собирање на албанскиот фолклор. Тој во архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, доставил две магнетофонски ленти, чија содржина се состои претежно од приказни. Овие приказни се волшебни, реалистични итн. Инаку, собраниот материјал е претежно од тетовските села, како што се: Гајре, Ѓурѓовиште, Шипковица и др.

Сами Шерифи

Сами Шерифи¹¹ е роден во скопското село Долно Свиларе. По завршувањето на средното училиште „Зеф Љуш Марку“ работи како наставник во периодот 1969 – 1981 година. Дипломирал на Катедрата за педагогија, Класна група на Универзитетот во Приштина. Со литературно творештво почнал да се занимава во 1969 година. Објавил претежно поезија со значајни естетски вредности. Тој работел надвор од земјата, но по враќањето од странство се занимава со културно-уметничкиот живот во Скопје, каде што го формира и литературниот клуб „Поетска АБЦ“, кој успешно го води. Сами Шерифи организирал разновидни книжевни и културни активности во Скопје и пошироко. Во архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, Сами Шерифи, во својство на надворешен соработник, доставил магнетофонски ленти со фолклорен материјал, којшто се состои од песни и приказни со различна содржина. Во оваа насока се издвојуваат јуначките песни, баладите и др. Собраниот фолклорен материјал е претежно од селата од Скопски Дервен, или поконкретно од селата: Долно Свиларе и Рашче.

Леонтина Гега-Муса

Леонтина Гега-Муса¹² е родена во 1963 година во Скопје, каде го завршила основното, средното и високото образование. Во 2003 година ја одбранила магистерската теза „Споредби на усната литература со

¹¹ Види повеќе на следниот линк: <https://www.ikvi.at/?p=17745> [Пристапено на 12.9.2024].

¹² Види повеќе на следниот линк: <https://institutbanologjik.org/leontina-musa> [Пристапено на 11.9.2024].

пишаната поезија за деца – Реџеп Хоџа, Вехби Кикај, Рифат Кукај“, а во 2009 година ја одбрала докторската теза со наслов „Поетиката на гатанките“, на Универзитетот во Приштина. Од 1990 година работи во Албанолошкиот институт во Одделот за фолклор. Со својата научноистражувачка работа посветена на фолклорот, е присутна на меѓународни и на национални симпозиуми или собири. Има објавено низа научни трудови, но и книги.

Таа најпрвин, во краток временски период, била вработена во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје. Додека била вработена во овој Институт, таа снимила фолклорен и етнолошки материјал, кој бил депониран во неговата Архива. Снимениот фолклорен материјал се состои од: песни, приказни, обичаи, преданија, народни драми итн. Овој фолклорен материјал е снимен во село Јабланица – Струшко, како и во селата: Асамати, Крани, Грнчари, Арвати, Долна Бела Црква – Ресенско.

Изаим Муртезани

Изаим Муртезани¹³ е роден на 3.4.1965 година во селото Копаница, Скопско. Од 1995 година е вработен во Институтот за фолклор во Скопје, каде што работи и ден-денес. Основно училиште завршил во родното село, додека средно училиште во Скопје. Дипломирал на Филолошки факултет при УКИМ, на Катедрата за албански јазик и книжевност во Скопје. Магистрирал и докторирал при Филолошкиот факултет (УКИМ) во Скопје. Во својство на доктор по филолошки науки бил ангажиран во различни временски периоди како надворешен соработник при: Филолошкиот факултет (УКИМ) во Скопје, Тетовскиот универзитет и Универзитетот „Мајка Тереза“ – Скопје.

Изаим Муртезани во својство на истражувач на албанските фолклор и етнологија во РСМ, има собрано материјал со различна содржина, кој е составен дел на Архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во Скопје. Овој материјал се состои претежно од песни и приказни. Во оваа насока се издвојуваат: свадбените песни и обичаи, смртните обичаи, календарските обичаи и верувања и др.

Овој фолклорен и етнолошки материјал е снимен од раскажувачи од струшкиот крај, односно од селата: Франгово, Похум, Делогижда, Заграчани, Ливадија, Татеш, Ново Село, Калишта, Велешта и др. Исто така, овој материјал потекнува и од селата со албанско население од Скопски Дервен, како што се: Свиларе, Рашче, Бојане, Чајлане и др. Истовремено, истражувачот Муртезани има снимен фолклорен и етнолошки материјал и од селата со албанско население од кумановскиот крај, како што се: Липково, Ваксинце, Лојане и др.

¹³ Види повеќе на следниот линк: <https://is.gd/r1ExcB> [Пристапено на 10.9.2024].

Заклучок

Фолклорот претставува културно богатство што се поврзува со одредена група луѓе или заедници, кој во себе вклучува: усни преданија, приказни, митови, легенди, поговорки, песни, обичаи и др. Овој материјал, со цел да се заштити и да се зачува низ времето, треба да се депонира во архивите и да служи како своевидно сведоштво на времето низ кое се поминало.

При теренската работа, собирачите, односно истражувачите ги забележуваат и ги проучуваат: песните, расказите, артефактите, однесувањата и верувањата на културните групи, за кои постои интерес и кои се во фокусот на опсервацијата. Теренската работа е сложен процес бидејќи во себе вклучува низа дејствија, особено во однос на собирачите или на истражувачите од една страна и исполнителите на песните и приказните од друга страна итн.

Се подразбира дека и собирачите на народните творби, кои го депонирале фолклорниот и етнолошкиот материјал во Архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје се соочиле со низа искушенија и предизвици бидејќи патот на некоја творба до пишаната форма е долготраен и сложен процес. Сепак, надворешните соработници и вработените во гореспомнатиот Институт успеале да соберат и да архивираат само еден дел од албанските фолклор и етнологија во РСМ и покрај тоа што многу песни и приказни, обичаи и верувања, односно еден голем дел од албанската народна традиција, поради недоволното внимание, исчезнал засекогаш низ лавиринтот на времето. Но и покрај тоа, овој симболичен архивиран материјал ќе послужи во иднина како основа за: фолклорни, етнолошки, етномузиколошки, јазични и други видови истражувања.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Величковска, Р. 2019 „Значењето на теренските истражувања во фолклористиката“. *Македонски фолклор*, год. XLI, бр. 75. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 23–33.

Симс, М. и М. Стивенс. 2010. *Жив Фолклор*. Прев. од англиски јазик А. Доневски. Скопје: Академски печат.

Латинични изданија

Lozica, I. 2008. “Tekstom o terenu”. *Zapisano i napisano: folkloristički spisi*. Zagreb: AGM, 201–227.

Сајтографија

“Abdylazis Islami”, https://sq.wikipedia.org/wiki/Abdylazis_Islami [Пристапено на 11.9.2024].

Илза Рустеми – *Архивиите – чувари на културното наследство...*

“Archive”, <https://en.wikipedia.org/wiki/Archive> [Пристапено на 25.12.2024].

“Ibrahim Krosi”, <https://www.dufla.org/ibrahim-krosi/> [Пристапено на 10.9.2024].

“Sami Sherifi”, <https://www.ikvi.at/?p=17745> [Пристапено на 12.9.2024].

“What are archives”, <https://www.ica.org/discover-archives/what-are-archives/> [Пристапено на 13.12.2024].

“Leontina Gega-Musa”, <https://institutbanologjik.org/leontina-musa> [Пристапено на 11.9.2024]

“Izaim Murtezani”, <https://is.gd/r1ExcB> [Пристапено на 10.9.2024].

**ARCHIVES – GUARDIANS OF CULTURAL HERITAGE
(with special emphasis of the archived material at the “Marko Cepenkov”
Institute of Folklore in Skopje in relation to Albanian folklore and ethnology in
the Republic of North Macedonia)**

Ilza Rustemi
Independent Researcher, Skopje

Summary

This research focused on the fieldwork of external collaborators and employees of the Institute of Folklore “Marko Cepenkov” in Skopje, who collected and researched Albanian folklore and ethnology in the Republic of Macedonia. Regarding the issue related to archives as guardians of cultural heritage, the significance of fieldwork is emphasized on the one hand and on the other – the collected material, as a testimony to the transformation of folklore from the past to the present. The focus of interest is also the question of which settlements the material kept in the archives of the Institute of Folklore “Marko Cepenkov” – Skopje originates from, as well as its content. The content of the paper attempts to highlight the significance of field material, such as songs, customs, rituals and stories, in relation to folkloristic and ethnological research. Within the framework of this research, it is emphasized that the “Marko Cepenkov” Institute of Folklore in Skopje has contributed significantly to the collection of a part of Albanian folklore and ethnological works. Some of these works, which are included in the archive of the aforementioned institute, have been published by external collaborators, while some have not yet been published. However, this archived material can serve in the future as a solid basis for folklore, ethnological, linguistic and other research.